

Το κεκλιμένο γήπεδο

Του ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Διεξάγονται σήμερα οι σερβικές κοινοβουλευτικές εκλογές, που απασχολούν λίγους εκτός Σερβίας. Αφενός, αφορούν μια μικρή ευρωπαϊκή χώρα (πληθυσμός: σχεδόν 7 εκατ., ΑΕΠ: 63 δισ. δολάρια) που δεν είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρότι σε ενταξιακή πορεία. Αφετέρου, είναι οι έκτες, κατά σειράν, κοινοβουλευτικές εκλογές από το 2012, όταν για πρώτη φορά το Σερβικό Προοδευτικό Κόμμα (SNS), υπό τον Αλεξάνταρ Βούτσιτς, κέρδισε τις εκλογές. Η σερβική δημοκρατία, όμως, αξίζει μεγαλύτερη προσοχή, γιατί δεν αποτελεί σπάνια περίπτωση. Έχει ομοιότητες με ορισμένες άλλες, κυρίως ανατολικευρωπαϊκές, δημοκρατίες σε κρίση.

Συνυπολογίζοντας τις σερβικές προεδρικές εκλογές (2012, 2017 και 2022), που διεξάγονται με άμεση και καθολική ψηφοφορία, υποθέτει κανείς ότι οι αλληπάλληλες εκλογές έχουν λειτουργία διαφορετική από τη συνηθισμένη. Η διεξαγωγή εκλογών μπορεί να είναι ευκαιρία επιβεβαίωσης του κυβερνώντος κόμματος, όχι λογοδοσίας για όσα έκανε ή παρέλειψε να κάνει κυβερνώντας. Κατά τούτο, η Σερβία είναι τυπικό παράδειγμα ελαττωματικής δημοκρατίας, όχι όμως δημοκρατίας σε αποδρομή. Η δημοφιλής, ανάμεσα σε πολιτικούς επιστήμονες και δημοσιογράφους, εκτίμηση πως το σερβικό και άλλα παρόμοια πολιτεύματα είναι κεκαλυμμένες δικτατορίες δεν ευσταθεί, γιατί ακόμη και σε τέτοια πολιτεύματα η ανατροπή της κυβέρνησης με εκλογές είναι εφικτή (π.χ. Βόρεια Μακεδονία 2017, Μαυροβούνιο 2020, Πολωνία 2023).

Τι είδους είναι τα πολιτεύματα που παλινδρομούν ανάμεσα στη δημοκρατία και στη δικτατορία, χωρίς να καταλήγουν αμετάκλητα στον αυταρχισμό; Κατ' αρχάς, είναι σταθερά πολιτεύματα στα οποία το κυβερνών κόμμα, που κακομεταχειρίζεται όλους τους δημοκρατικούς θεσμούς, έχει ευ-

Οι σημερινές βουλευτικές εκλογές στη Σερβία είναι οι έκτες, κατά σειράν, από το 2012.

Η Σερβία είναι τυπικό παράδειγμα ελαττωματικής δημοκρατίας, όχι όμως δημοκρατίας σε αποδρομή.

ρεία κοινωνική υποστήριξη. Δεν πρόκειται για ασταθή πολιτεύματα όπως ήταν η Δημοκρατία της Βαϊμάρης. Έτσι στη Σερβία, παρά τις διαδοχικές εκλογές μεταξύ 2012-2023, δεν υπήρξε κυβερνητική αστάθεια, όπως εσφαλμένα θα υπέθετε κανείς. Το κόμμα του προέδρου Βούτσιτς κέρδισε τις προηγούμενες πέντε εκλογές με ποσοστά μεταξύ 25% (το 2012) έως 63% (το 2020, όταν η αντιπολίτευση απείχε από τις εκλογές) και κυβέρνησε επικεφαλής κυβερνητικών συνασπισμών ή μόνο του. Το ίδιο κόμμα αναμένεται να κερδίσει και τις σημερινές εκλογές. Η προκήρυξη εκλογών προβλέπεται από τον νόμο και χρησιμοποιείται ως όπλο στον κομματικό ανταγωνισμό. Έτσι η σερβική κυβέρνηση

αιφνιδιάζει επανειλημμένως την άλλωστε διαιρεμένη αντιπολίτευση. Αυτή αποτελείται από κόμματα περισσότερο εθνικιστικά από το κάποτε σκληρά εθνικιστικό SNS και από κόμματα περισσότερο φιλοευρωπαϊκά. Με την επαναλαμβανόμενη προκήρυξη εκλογών, η κυβέρνηση του SNS κρατάει τους οπαδούς της σε εγρήγορση και τους αντιπάλους της σε περιδίνηση. Σχηματίζονται εύθραυστες συμμαχίες κατά του SNS πριν από τις εκλογές, πτώνται και διαλύονται μετά τις εκλογές.

Η ευρεία υποστήριξη προς το SNS δεν οφείλεται μόνο στην ανωτέρω εκλογική στρατηγική του, αλλά και στην επεδξιότητα της ηγεσίας του. Ο 53χρονος σήμερα Βούτσιτς ξεκίνησε την κυβερνητική σταδιοδρομία του ως υπουργός Τύπου και Πληροφοριών της τελευταίας περιόδου ηγεμονίας του Μιλόσεβιτς (1998-2000). Τότε έλαβε μέτρα περιοριστικά της ελευθερίας του Τύπου, τα οποία αργότερα αναγνώρισε ως «πολιτικά λάθη» του. Σήμερα, συγκρινόμενος με άλλους εθνικιστές ηγέτες των μετακομμουνιστικών Βαλκανίων, έχει φτάσει να θεωρείται αξιόπιστος συνομιλητής της Ε.Ε. για τη σταθερότητα της περιοχής, τον εξευρωπαϊσμό της Σερβίας και την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου. Η πολιτική μακροπρόθευσή του οφείλεται επίσης σε ένα δημοφιλή και σε άλλες χώρες προγραμματικό λόγο, που συνδυάζει ανεξάρτητη πολιτική στο εξωτερικό της χώρας με γενναιόδωρη κοινωνική πολιτική στο εσωτερικό της.

Ωστόσο, η ελαττωματικότητα της σερβικής και άλλων παρόμοιων δημοκρατιών κυρίως οφείλεται σε άλλες βαθύτερες αιτίες, δηλαδή σε μια τριπλή ιστορική κληρονομιά: εμποδωμένες πελατειακές σχέσεις ως προς την αλληλεπίδραση του κράτους με την κοινωνία, μακροχρόνια διαφθορά με ουσιαστική «κατάληψη» τομέων δημόσιας πολιτικής από φιλοκυβερνητικούς επιχειρηματίες (π.χ.

στις κατασκευές, στην ενέργεια) και διάχυτος λαϊκισμός, τα σαγηνευτικά συνθήματα του οποίου κατά των ξένων και της ολιγαρχίας αναρριπίζονται, όχι μόνον από το εκλογικά κυρίαρχο κόμμα αλλά και από άλλα, αντιπολιτευόμενα κόμματα.

Ο νικητής των εκλογών μακροημερεύει στην κυβέρνηση, επειδή αντλεί από τις πελατειακές σχέσεις, τη διαφθορά και τη λαϊκιστική παράδοση και τις δρομολογεί κατά των δημοκρατιών θεσμών. Έτσι το κυβερνών κόμμα δημιουργεί κομματικές αποικίες στο δικαστικό σώμα και στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, δημόσια και ιδιωτικά. Οπότε δεν έχει σημασία, πρακτικά, ότι υπάρχει εδώ και 60 χρόνια στη Σερβία το Συνταγματικό Δικαστήριο. Έχει αποικιοποιηθεί, ώστε να μη λειτουργεί ως θεσμικό αντίβαρο προς την κυβέρνηση και τη Βουλή. Ούτε έχει σημασία ότι εκδίδεται ακόμα η «Πολίτικα», η παλαιότερη εφημερίδα των Βαλκανίων (έτος ίδρυσης: 1904). Ελέγχεται από την κυβέρνηση και δημοσιεύει, όπως έκανε λίγο πριν από τις σημερινές εκλογές, ακραίες δηλώσεις της κυβέρνησης (στις 12/12/2023: «Η αντιπολίτευση ετοιμάζεται να καταλήξει την εξουσία με τη βία την Κυριακή των εκλογών»). Με δυο λόγια, τα αντιπολιτευόμενα κόμματα συμμετέχουν στο εκλογικό παιχνίδι, ενώ το γήπεδο γέρνει προς τη μία πλευρά. Το δικό τους τέρμα βρίσκεται στο κατωφερές μέρος του γηπέδου και ο διατηρητής είναι προκατειλημμένος υπέρ της ομάδας που παίζει στο ανωφερές μέρος. Το γήπεδο παρουσιάζει μόνιμη κλίση, το ίδιο και η δημοκρατία.

Ο κ. Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, κύριος ερευνητής του **ΕΛΙΑΜΕΠ** και επισκέπτης ερευνητής στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας.